

PROVINCIE UTRECHT

HANDREIKING NIEUWE WOONGEBIEDEN

Groen Groeit Mee met betekenis
van voordeur tot landschap

JULI 2023

INHOUD

DEEL 1 – Doel en ambities	3
Achtergrond en doel ‘Handreiking Nieuwe Woongebieden’	4
Knelpunten groen in de provincie Utrecht	6
Kansen om groene ambities waar te maken	7
DEEL 2 – Handvatten en instrumenten	10
Handvatten voor hoeveelheid en definitie van groen	11
Vertrekpunt is waardecreatie op de 5 P’s	14
Nieuw tool ‘Schijf van vijf’ voor waardecreatie in de provincie Utrecht	16
Systematiek ‘Groene schakels van voordeur tot landschap’	18
DEEL 3 – Stappenplan	20
Groen Groeit Mee met betekenis van voordeur tot landschap	21
Ten slotte	24
Bekostigings- en financieringsstrategie	25
Toelichting praktijkvoorbeelden ter inspiratie	26
Beeldverhaal	27
Bronvermeldingen beeldmateriaal	33

DEEL 1

Doel en ambities

- Achtergrond en doel 'Handreiking Nieuwe Woongebieden'
- Knelpunten groen in de provincie Utrecht
- Kansen om groene ambities waar te maken

Achtergrond en doel ‘Handreiking Nieuwe Woongebieden’

Wonen in de provincie Utrecht is wonen in een groene omgeving in het hart van Nederland. Groen is een groot gemeenschappelijk goed, dat voor een essentieel deel bijdraagt aan de kwaliteit van leven én daarmee ook aan de economie. De provincie Utrecht wil dat groen voor alle Utrechters zichtbaar, beleefbaar en bereikbaar blijft. Het programma Groen Groeit Mee (GGM) geeft invulling aan de ambitie voor de ontwikkeling van groen en water binnen de provincie Utrecht.

Omgevingsverordening en Groen Groeit Mee Pact

De [Interim Omgevingsverordening van de provincie Utrecht](#) bevat regels voor groen bij uitbreidingslocaties. In het [Groen Groeit Mee Pact](#) zijn de intenties van uiteenlopende regionale partners binnen de provincie vastgelegd, waaronder alle gemeenten.

Doel handreiking is tweeledig

Voor u ligt de ‘Handreiking Nieuwe Woongebieden – Groen Groeit Mee met betekenis van voordeur tot landschap’. Het doel van deze handreiking is tweeledig.

Ten eerste geeft de provincie met de handreiking invulling aan artikel 6 van het Pact: “De provincie Utrecht vertaalt Groen Groeit Mee in de provinciale Omgevingsvisie, de Omgevingsverordening en provinciale programma’s op grond van de Omgevingswet. Daartoe stelt de provincie een handreiking ‘Evenwichtige ontwikkeling verstedelijking-groen’ op, die door gemeenten

gebruikt kan worden bij het opstellen en toetsen van ruimtelijke plannen.”

De handreiking bevat handvatten en inspiratie voor de voorwaarden uit artikel 9.13 (lid 1, onder d en e) van de Interim Omgevingsverordening (maart 2021). Dat artikel gaat over uitbreiding woningbouw bij meer dan vijftig woningen: “d) de woningbouw wordt in samenhang ontwikkeld met lokale en regionale groenontwikkeling waarbij de omvang van de woningbouw in evenwichtige verhouding staat tot de hoeveelheid te ontwikkelen natuur en recreatie; en e) de realisatie van natuur en recreatie en de duurzame instandhouding daarvan is verzekerd.”

Ten tweede geeft deze handreiking handvatten en instrumenten om doel twee van het Groen Groeit Mee Pact te halen. Dat luidt: “Doel is groen naar een hoger niveau te tillen en te zorgen dat groen een wezenlijk onderdeel wordt van de ruimtelijke programmering naast wonen, werken, mobiliteit en energie.”

Het Pact is de basis voor de kwaliteit van het groen

De handreiking bevat instrumenten voor het bereiken van hoogwaardige kwaliteit van groen en water. Uitgangspunt is om groen en water met meervoudige waardecreatie te ontwikkelen bij nieuwe woongebieden. Daarmee wordt een waardevolle bijdrage geleverd aan het leefgenot in de nieuwe woongebieden en tegelijkertijd aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken en klimaatgerelateerde problematieken.

De instrumenten zijn ontwikkeld op basis van de ambities, zoals ze geformuleerd zijn in het eerder genoemde Groen Groeit Mee Pact. Op 7 februari 2022 is het Pact bestuurlijk ondertekend door gemeenten en tal van relevante organisaties binnen de provincie Utrecht. Hierin is de intentie uitgesproken om met alle partners groen en blauw te realiseren met de volgende ambitie:

“Dit groen is multifunctioneel, wij streven naar een gezamenlijke en doelmatige aanpak waarmee het eindresultaat groter, groener en beter verbonden is.”

De dertien groene opgaven van het Pact

In het Groen Groeit Mee Pact wordt een definitie van groen gegeven aan de hand van vijf groene waarden. Hier gaan we op pagina 14 en 15 van deze handreiking verder op in. Daarnaast staan er in het Groen Groeit Mee Pact dertien groene opgaven. Deze opgaven zijn zeer divers van

karakter en omvang en niet allemaal relevant voor alle uitleglocaties.

De dertien groene opgaven zijn:

- 1) Groen-blauwe doorvoering landbouwgebied
- 2) Kleine landschapselementen/erfbeplanting
- 3) Levendige boerensloten
- 4) Groene contourgebieden
- 5) Nieuwe natuurkernen
- 6) Ecologische verbindingen
- 7) Nieuwe recreatiegebieden
- 8) Recreatieve verbindingen, groenblauwe linten
- 9) Snelfietsroutes
- 10) Recreatieve dooradering landbouwgebied
- 11) Nieuwe grote infra-kunstwerken
- 12) Buitenpoorten
- 13) Ruimte voor wateropgaven

Met de dertien opgaven als vertrekpunt, geven we hieronder handvatten voor de definities van ‘groen’ zowel binnen de woonwijk zelf als in aansluiting hierop. Zo wordt duidelijk wat tot ‘groen in de woonwijk’ en wat tot ‘groen in aansluiting op de woonwijk’ gerekend kan worden. Het groen noemen we in deze handreiking ‘woongroen’ en ‘regionaal groen’.

Inhoud handreiking in het kort

In deze handreiking geven we handvatten voor de kwantiteit van groen, maar vooral ook instrumenten voor het integraal bepalen van de kwaliteit ervan. Daarnaast bieden we inspiratie en een stappenplan om uiteenlopende aan groen gerelateerde opgaven integraal en met succes in

nieuwe woongebieden te vervullen. Ook krijgt u een kleine inblik in hoe men groen in nieuwe woongebieden kan realiseren.

Parallel aan deze handreiking wordt een financieringsstrategie uitgewerkt voor de verschillende opgaven binnen het Groen Groeit Mee programma.

Voor gemeenten en projectontwikkelaars

De Handreiking Nieuwe Woongebieden is bedoeld als inspiratie en houvast voor gemeenten die de provinciale regelgeving moeten toepassen bij bestemmingsplannen, omgevingsplannen, tenders en andere criteriastellende stukken voor woningbouwplannen. Daarnaast is de handreiking bedoeld voor initiatiefnemers (en hun adviseurs) van gebiedsontwikkelingsplannen en woningbouwplannen die moeten voldoen aan de regelgeving van de provincie.

Instrumenten die óók kunnen helpen bij andere ontwikkellocaties

Artikel 9.13 lid 1 van de Interim Omgevingsverordening (maart 2021) gaat over uitbreidingslocaties voor woningbouw in het landelijk gebied. Hiervoor is een evenwichtige verhouding tussen de omvang van de woningbouw en groen bepalend. Het staat gemeenten uiteraard vrij om ook inspiratie uit de handreiking te putten voor andere ontwikkelgebieden die baat hebben bij instrumenten voor groen. Denk aan inbreidingslocaties, woningbouwlocaties met minder dan vijftig woningen en bedrijventerreinen. De handreiking bevat instrumenten om, met de realisatie of herinrichting van groen, brede waardecreatie te bereiken.

Knelpunten groen in de provincie Utrecht

Als we kijken naar de richtlijnen voor de wenselijke hoeveelheid groen bij het ontwikkelen van woongebieden, zie je meteen een mogelijk knelpunt qua ruimteclaim. We leven in een tijd waarin de ruimtevrage voor allerlei thema's steeds groter wordt in Nederland. Klimaatadaptatie is een steeds nijpendere opgave, de tijd dringt willen we de opwarming van de aarde tegengaan. Dat betekent CO2 uitstoot en stikstof verminderen. De klimaatverandering vergt ruimte voor extra waterbuffering bij extreme neerslag, voor opslag bij extreme droogte en voor plekken en routes met schaduw voor lange periodes met hitte. Het verlies aan biodiversiteit vergt aanleg van een diversiteit aan groen en bomen, terwijl delen van de agrarische sector ook ruimte nodig hebben voor extensievere landbouw. Daarbovenop neemt de behoefte voor recreatie in groen en water steeds toe en blijft de bevolking gestaag groeien.

Extra druk op de ruimte in de provincie Utrecht

De provincie Utrecht staat hierin voor extra grote uitdagingen. In nagenoeg al onze gemeenten groeit de bevolking. In de bevolkingsprognose van de provincie Utrecht is in 2030 al een groei van bijna 100.000 inwoners te zien en in 2050 zelfs een groei van 300.000 inwoners ten opzichte van 2022. De agrarische sector bestaat voor het grootste deel uit melkveehouderijen die om extensivering vragen. Er zijn meerdere unieke natuurgebieden, zoals de Utrechtse Heuvelrug, die op termijn dreigen onder te gaan aan hun eigen succes als 'rustige gebieden'. Inwoners vanuit de hele provincie (en zelfs erbuiten) maken er gebruik van als recreatiegebied. Daarnaast lopen de hoeveelheden bos terug en zullen we op korte termijn grote hoeveelheden nieuw bos moeten realiseren om CO2 vast te houden en daarmee het broeikaseffect te verminderen. Het risico bestaat dat

iedere nieuwe ambitie die om ruimte vraagt, tot een 'slag om de vierkante meter' gaat leiden.

Welvarende provincie maar wel met knelpunten

Daarnaast dienen zich ook knelpunten aan van sociaaleconomische aard. De provincie Utrecht is nu een welvarende provincie, maar er dienen zich grote opgaven aan die opgelost moeten worden, willen we die welvaart vasthouden. Denk aan de vergrijzing met alle zorgbehoefte van dien, maar ook met meer eenzaamheid tot gevolg. Er wonen in verhouding veel studenten, een groep waarvan de mentale gezondheid de afgelopen jaren achteruitgaat. Daarnaast is er vaak een brede kloof tussen arm en rijk als het gaat om de levensverwachting per wijk, bijvoorbeeld in de stad Utrecht.

Recreatiegebieden staan nu al onder druk en de bevolking groeit in de provincie Utrecht met 100.000 inwoners, al in 2030.

Kansen om groene ambities waar te maken

Een eerste antwoord op de knelpunten is om succesvolle benaderingen weer als kansen te gaan zien en gebruiken. Het gaat dan om benaderingen waarvan we ervaren dat ze, ondanks hun bijdrage aan een hoogwaardige kwaliteit van onze leefomgeving, in de praktijk van woningen bouwen niet meer gewoon zijn. We geven twee van deze benaderingen een moderniseringsslag zodat ze anno nu en specifiek voor nieuwe woongebieden toepasbaar zijn.

1. De lagenbenadering

De eerste succesvolle benadering is de lagenbenadering die voor het eerst in 1998 gebruikt werd in het nationale RO debat. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen drie lagen met drie verschillende tijdspectieven: 1) ondergrond, 2) netwerken en 3) occupatie. Deze volgorde is ooit als een pragmatische volgorde van het inrichten van Nederland omschreven door onder andere Dirk Sijmons in zijn boek “= Landschap” uit 1998. ‘First things first’ noemde hij dat. Hiermee bouwen we bovendien voort op een traditie binnen de provincie Utrecht: het ‘Streekplan 2005–2015’ werd opgebouwd vanuit de lagenbenadering.

Eerst de blauw-groene structuur bepalen

In de interpretatie van de inhoud van de lagen is door de jaren heen variatie ontstaan. Anno 2023, ten tijde van de ontwikkeling van deze handreiking, beschouwen we ‘ondergrond’ als alle natuurlijke systemen. Bij ‘netwerken’ horen volgens ons ook de groene netwerken. En deze

dienen als basis voor de occupatie. Dat betekent dat we voor het ontwikkelen van woongebieden ervoor pleiten om eerst de blauw-groene structuur te bepalen – uiteraard op basis van de ondergrond – en van daaruit volgen de ‘te bebouwen vlekken’. Ook dit is niet nieuw. We hebben hiervoor inspiratie gehaald uit vinexwijken die nu als zeer succesvol worden ervaren. Maar ook uit de aanpak van bepaalde jaren '70 wijken, die bestaande water- en groenstructuren als uitgangspunt namen en daaromheen bouwden. Een goed voorbeeld is Houten. Het dorp is twee keer uitgebreid: in de jaren '70 als groeikern en vanaf de jaren '90 als vinexwijk. Er is in de planvorming consequent gewerkt met samenhangende water- en groenstructuren, die werden vergezeld door fiets- en wandelpaden. Daarbij was ook veel aandacht voor aansluiting met bestaande water- en groenstructuren.

De water- en groenstructuren met de daaraan gekoppelde fietspaden in Houten Vinex. Hoge en lage delen in het landschap en de aanwezige grondsoort hebben de plek van het water bepaald.

Convenant Duurzame Woningbouw provincie Utrecht

Het '[Convenant Duurzame Woningbouw provincie Utrecht](#)' (maart 2022) ondersteunt de aanpak waarbij de ondergrond (bodem) de basis vormt voor blauw-groene structuren. In bijlage 6 van het convenant, Afspraken Klimaatadaptief Bouwen Utrecht, zijn essentiële aspecten opgenomen over onder andere onder de 'bodem': "De natuurlijke draagkracht van de bodem is mede sturend in de functiekeuze, systeemkeuze en inrichting van het plangebied." Daarnaast staat er afspraken in het convenant over hitte, droogte, wateroverlast, gevolgbepierking overstromingen en over biodiversiteit en natuurinclusiviteit. Diezelfde thema's komen in deze handreiking terug onder de noemer 'waterbalans' en 'biodiversiteit' en worden toegelicht in deel 2 'Handvatten en instrumenten'.

Samenhang met Agenda Natuurinclusief 1.0

Een tweede breed ondersteunde afspraak is '[Agenda Natuurinclusief 1.0](#)' (mei 2022). Die afspraak ontstond na een oproep aan het Rijk, van onder andere de Colleges van Gedeputeerde Staten van alle provincies, om de omslag te maken naar een natuurinclusieve samenleving. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de gezamenlijke provincies hebben vervolgens de eerste 'Agenda Natuurinclusief' gemaakt. Deze agenda kwam tot stand door een groot netwerk van organisaties en professionals en bevat een krachtige boodschap en vijf agendapunten met concrete acties in acht domeinen. De visie in de Handreiking Nieuwe Woongebieden sluit naadloos aan op agendapunt 1 'Natuur overal voor iedereen' en geeft daar concrete invulling aan.

2. Behoud door ontwikkeling

De tweede succesvolle benadering is 'Behoud door ontwikkeling', de Belvédère, de Nota uit 1999 die over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting gaat. 'Behoud door ontwikkeling' zien we anno nu niet alleen als aanpak voor nieuwe woongebieden en gebouwd cultureel erfgoed, maar voor tal van aspecten binnen de ruimtelijke ordening.

Onze samenleving is continu in beweging. Het idee is achterhaald dat je, wanneer je iets waardevols wilt behouden, vooral niets moet doen of toestaan. Niets is minder waar. De samenleving verandert voortdurend: om je heen ontstaan nieuwe innovaties, trends, problematieken en oplossingen. Wanneer je hier niet een relatie mee aangaat, sta je stil en ga je in de praktijk dus achteruit. Niets doen is ook een keuze en iedere keuze heeft consequenties.

Gebruik wat je hebt

Wanneer we dit in kansen vertalen, betekent het dat je nieuwe woongebieden als een kans kan zien voor behoud door ontwikkeling. Daarbij gaat het uiteraard om het behouden van wat je als waardevol beschouwt, binnen de grenzen van de nieuwe woonwijk. Denk aan het inpassen van oude sloten, dijkes of bomen. Maar net zo goed gaat het om het behouden van elementen of ondernemingen buiten de nieuwe woonwijk, die anders dreigen verloren te gaan door vergrijzing, veranderende economie of gebrek aan onderhoudsgelden. Denk aan waardevolle tuinen, knotwilgen, sloten van cultuurhistorisch belang, informele recreatiepaden of (agrarische) ondernemingen die behoefte hebben aan transformatie. Onderhoud waarborgen, niet alleen van recreatiepaden, maar ook van groen is één van de manieren om 'groen in de regio' te ontwikkelen. Zie verderop de definitie van 'regionaal groen' (pagina 12-13).

Het zou extra aantrekkelijk gemaakt kunnen worden voor agrariërs en particulieren nabij nieuwe woongebieden om onderhoud van waardevolle groenelementen en groene ensembles te blijven of gaan uitvoeren. Of om het huidige beheer van minder waardevol groen zodanig te veranderen, dat het voldoet aan de doelstellingen van het Groen Groeit Mee Pact.

Koppelkansen als koppelverplichting beschouwen

Deze benaderingen geven een doorkijk naar de oplossing van 'de slag om de vierkante meter'. Het is dringend noodzakelijk om op zoek te gaan naar koppelkansen waardoor aan iedere opgave de benodigde groene ruimte kan worden toebedeeld. We zien voor de situatie anno nu van de provincie Utrecht dat je niet vrijblijvend over 'koppelkansen' kan spreken, maar het over een 'koppelverplichting' moet hebben. Het is niet verantwoord om onze vierkante meters voor maar slechts twee aan elkaar gekoppelde doeleinden te gebruiken, laat staan monofunctioneel.

De multifunctionaliteit voor groen moet serieus genomen worden en alle kansen hiervoor benut. Daarnaast moeten we de multifunctionaliteit van groen en water zien als dé manier om groen te ontwikkelen met meer-voudige waardecreatie. Dit ligt geheel in de lijn van de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht waarover de provincie schrijft:

“Omdat de ruimte in de provincie beperkt is, móeten we keuzes maken. Daarom is ons uitgangspunt in de Omgevingsvisie om waar mogelijk te kiezen voor slim combineren en concentreren.”

DEEL 2

Handvatten en instrumenten

- Handvatten voor hoeveelheid en definitie van groen
- Vertrekpunt is waardecreatie op de 5 P's
- Nieuwe tool de 'Schijf van vijf' voor waardecreatie in de provincie Utrecht
- Systematiek 'Groene schakels van voordeur tot landschap'

Handvatten voor hoeveelheid en definitie van groen

Handvat voor de hoeveelheid groen

Om handvatten te geven voor de hoeveelheid groen kijkt de provincie naar de aanbevelingen van het Rijk en naar verschillende regionale onderzoeken van 'recreatiegroen'. Het richtgetal uit de Nota Ruimte uit 2004 voor groen in woonwijken wordt nog steeds op grote schaal toegepast. Dat betreft 75 vierkante meter groen per woning. Veel gemeenten, ook binnen de provincie Utrecht, zijn momenteel bezig met vergroenen van wijken waarin dit richtgetal niet wordt gehaald.

Voor groen in aansluiting op of nabijheid van een woonwijk, dat wil zeggen groen bovenop de 75 vierkante meter binnen de woonwijk zelf, zijn in de loop der jaren verschillende studies uitgevoerd. Bijvoorbeeld door Stichting Recreatie met het 'Onderzoek naar rood en groen in balans, 2001'. Hieruit kwam een richtgetal van 500 vierkante meter per woning, binnen drie tot vijf kilometer van de woning. Deze richtgetallen komen ook voor in het [Omgevingswetprogramma Recreatie & Toerisme 2022–2025](#) van de provincie. In een studie van Bureau Buiten ([Opgaven in Beeld, juni 2021](#)) naar de hoeveelheid groen die nodig is om 'groene opgaven' van het Groen Groeit Mee Pact te realiseren, wordt het volgende genoemd: "Voor de regio U16 hebben we gebruik gemaakt van de rapportages 'Ruimtelijke opgave Groen & Landschap' en '[Utrecht Buiten](#)', waarin de recreatiebehoefte is berekend; voor de regio Foodvalley en regio Amersfoort hebben we de behoefte aan groene recreatieruimte per inwoner

berekend op basis van een norm per woning (500 vierkante meter per woning in een straal van vijf kilometer rond de stad). Deze normen en ramingen zijn ook terug te vinden in het onderzoek Amersfoort Buiten."

Uit het ContinuVrijeTijdsOnderzoek (CVTO, NBTC-NIPO Research) blijkt dat de recreatiebehoefte in de buitenlucht steeds stijgt. In de huidige tijd zou daarom misschien een hoger richtgetal passend zijn. In deze handreiking wordt echter de aanbeveling van 500 vierkante meter groen per woning overgenomen, omdat het in verschillende recente regionale onderzoeken is toegepast. Maar dan wel met de kanttekening dat de hoeveelheid groen altijd maatwerk is en afhankelijk van de hoeveelheid kwalitatief hoogwaardig en goed verbonden groen dat er al aanwezig is rondom de nieuwe woningbouwlocatie, samen met de te verwachten toekomstige behoefte in het gebied.

Groen kan een oplossing bieden voor uitdagende opgaven

De intentie is bovendien dat de 500 vierkante meter groen niet alleen de recreatiebehoefte gaat vervullen, maar ook een antwoord kan geven op andere uitdagende opgaven, zodat deze geen extra ruimte vergen bovenop de ruimte voor groen. We bieden instrumenten en een stappenplan die zodanig zijn uitgewerkt dat je hiermee een integrale beantwoording kan geven op aspecten als:

- de klimaatadaptie opgave, waaronder het strategisch bosbeleid van de provincie Utrecht
- vraag naar meer biodiversiteit;
- gezonde leefomgevingen waarborgen;
- sociale cohesie in de wijk stimuleren;
- verbinden van nieuw gebied met bestaand gebied;
- identiteit van het nieuwe woongebied dat verleden en toekomst weerspiegelt.

Voorbeeld: nieuw bos realiseren

Als voorbeeld van één van de bovenstaande aspecten geven we hier een uitleg over de realisatie van nieuw bos. Hiervoor geldt dat het één van de hoofdpogaven is van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Het Klimaatakkoord schrijft het volgende voor: “Provincies en gemeenten regelen bij de herziening van hun omgevingsvisies in hun ruimtelijke beleid dat bij de realisatie van nieuwe wijken direct ook bos wordt gerealiseerd (én gefinancierd).”

Voor de provincie Utrecht geldt dat er 1500 hectare nieuw bos in 2040 moet worden aangelegd. Uit de studie ‘Bos en Wonen’ van juni 2022 in opdracht van Staatsbosbeheer blijkt dat woningbouw binnen de provincie Utrecht:

- honderd vierkante meter bos per woning kan bekostigen bij een dichtheid van 50 woningen per hectare; en
- vijfhonderd vierkante meter bos per woning kan bekostigen bij een dichtheid van 25 woningen per hectare.

Hoe groot het aandeel nieuw te realiseren bos is, binnen de richtlijnen voor groen (75 vierkante meter plus vijfhonderd vierkante meter groen per woning), moet bezien worden in relatie tot de context van het nieuwe woongebied.

Handvat voor de definitie van groen

Woongroen

Voor de hoeveelheid groen binnen de woonwijk, waarbij de 'omvang van de woningbouw in evenwichtige verhouding staat tot de hoeveelheid te ontwikkelen natuur en recreatie', kan men denken aan 75 vierkante meter groen per woning. Onder 'woongroen' zou kunnen vallen:

- alle openbare ruimte die niet verhard is;
- particulier groen dat juridisch veiliggesteld is als 'groen'.

Regionaal groen

Voor de hoeveelheid groen in aansluiting op de woonwijk waarbij de 'omvang van de woningbouw in evenwichtige verhouding staat tot de hoeveelheid te ontwikkelen natuur en recreatie' kan men denken aan vijfhonderd vierkante meter groen per woning, dat in fysieke verbinding staat met de woonwijk, in een straal van circa vijf kilometer en dat tegelijk wordt ontwikkeld met de nieuwe woonwijk. Onder 'regionaal groen' zou kunnen vallen:

- water, waaronder ecologisch beheerde sloten en oevers;
- bos;
- recreatief groen, waaronder kunstgrasvelden;
- toegankelijke natuur;
- landschapsinclusieve landbouw die toegankelijk is voor recreatie;
- onverharde en verharde recreatiepaden voor recreatie of waar recreatief medegebruik mogelijk is;

- bruggen en tunnels ten behoeve van recreatie of waar recreatief medegebruik mogelijk is;
- ecoducten en faunapassages;
- kleine landschapselementen (KLE) in het agrarisch cultuurlandschap (bijvoorbeeld houtwallen, heggen en bloemrijke dijken).

Aangezien deze handreiking instrumenten biedt voor het bereiken van groen met meervoudige waarderecreatie, zal onder de toelichting van de instrumenten duidelijk worden dat het ontwikkelen van de groen-, water- en recreatieve elementen die onder regionaal groen zijn genoemd nooit op zichzelf kunnen staan, maar met elkaar gecombineerd moeten worden.

De vijfhonderd vierkante meter regionaal groen kan op meerdere manieren ontwikkeld worden:

- *Herinrichten* van bestaand openbaar groen en water en herinrichten of aan elkaar verbinden van paden die recreatief gebruikt kunnen worden. Bij een herinrichting zorgen voor meervoudige waardecreatie van groen en water.
- *Medegebruik en onderhoud* organiseren en veiligstellen van particulier groen, water en paden die recreatief gebruikt kunnen worden.
- *Realiseren van nieuw groen*. Zie voor voorbeelden de bovenstaande opsomming.

Voor zwemwater geldt dat er (nog) geen kwantificering is gemaakt. Het moet meegenomen worden naar gelang de behoefte en de omvang van het nieuwe woongebied. Met andere woorden, in een woningbouwplan

moet beschreven zijn hoe het aanbieden van zwemwater wordt opgelost, al dan niet in het woongebied zelf of in samenhang met andere plannen. Vanzelfsprekend moeten de oplossingsrichtingen bekeken worden in samenwerking met het desbetreffende waterschap. Natuur Netwerk Nederland (NNN) gebieden maken géén onderdeel uit van de Groen Groei Mee opgave en dus ook niet van de vijfhonderd vierkante meter te ontwikkelen groen in de regio. Wat wel meetelt, is als er aan de rand van NNN gebieden wandelpaden, stille plekken en dergelijke gerealiseerd worden.

Vertrekpunt is waardecreatie op de 5 P's

Woningen bouwen anno 2023 vereist een brede blik, dat mag duidelijk zijn wanneer je de knelpunten en kansen bekijkt. De provincie heeft die brede blik in het Groen Groeit Mee Pact opgenomen. Onder 'Groen beter voor mens en klimaat' staat: "Groen en landschap hebben niet alleen een positief en noodzakelijk effect op de fysieke en geestelijke gezondheid van mensen, maar dragen ook bij aan klimaatadaptatie, meer biodiversiteit en een aantrekkelijk woon- en werkklimaat." En onder 'Een groene standaard' staat: "Groen Groeit Mee, van ambitie naar realisatie: als randvoorwaarde voor verstedelijking en zelfstandige kwaliteit van een vitale en aantrekkelijke regio." Tijdens het werken aan de Handreiking Nieuwe Woongebieden volgens Groen Groeit Mee is de provincie verdergegaan met deze ambities en heeft daarbij de tool van de 5 P's voor brede waardecreatie van AM Landskab omarmd.

De 5 P's

AM Landskab ontwikkelde een tool voor het bepalen en bereiken van waardecreatie op meerdere vlakken tegelijk. People, Planet, Profit (mensen, planeet, winst) is een bekend rijtje van John Elkington, dat overgenomen is binnen duurzame ontwikkeling en al decennialang wordt toegepast om waardecreatie te bepalen. Hieraan is Place (plek) toegevoegd, omdat het duidelijk is hoezeer de juiste ontwikkeling op de juiste plek het succes bepaalt. De P van Public (publiek) is belangrijk om dilemma's bespreekbaar te maken. Vaak lijken bij aanvang van een proces de waarden van de individuele mens (People) haaks te staan op de publieke waarden. Terwijl je juist iets wilt ontwikkelen dat zowel het individuele als het publieke belang dient. De insteek is om waardecreatie op de 5 P's tegelijk te bereiken bij elke nieuwe ruimtelijke ontwikkeling. Deze insteek projecteren we op het ontwikkelen van groen en water in verband met nieuwe woongebieden. We nemen vanzelfsprekend het Groen Groeit Mee Pact als leidraad om de meer abstracte waardecreatie op de 5 P's zo concreet mogelijk te maken in deze handreiking. We gebruiken hiervoor de definitie van 'vijf groene waarden' van het pact.

De vijf groene waarden van het Pact

In het Groen Groeit Mee Pact staat het volgende over de vijf groene waarden:

"Vijf groene waarden geven invulling (en afbakening) aan Groen Groeit Mee:

- A. Toegankelijk groen: Iedere inwoner heeft toegang tot landschappen met een kwaliteit die aansluit bij recreatieve wensen en behoeften.

- B. Landschapsinclusieve landbouw: De productie van voedsel gaat samen met een aantrekkelijk, rijk, biodivers en toegankelijk landschap.
- C. Veerkrachtige natuur: De natuur heeft een rijke biodiversiteit en is veerkrachtig.
- D. Beleefbaar landschap: Het landschap is levend en beleefbaar en draagt bij aan herkenbaar erfgoed, cultuur en biodiversiteit.
- E. Zichtbaar water: Een robuust en zichtbaar watersysteem als drager van gezond stedelijk leven, natuur en landbouw.”

Landschapsinclusieve landbouw is vanzelfsprekend geen directe groene waarde in woongebieden maar is een duidelijke koppelkans, misschien wel koppel noodzaak, om voldoende waardevol groen te kunnen realiseren in verband met nieuwbouwlocaties.

Wanneer we waardecreatie op de 5 P's kruisen met de vijf groene waarden van het Groen Groeit Mee Pact, brengt het ons tot vijf aspecten, waarvoor groen een antwoord moet geven bij de ontwikkeling van een nieuw woongebied.

Het groen in een nieuw woongebied moet een antwoord geven op de onderstaande aspecten:

- Biodiversiteit, zowel veerkrachtige ecosystemen als soortenrijkdom (Planet).
- Toegankelijkheid van voordeur tot landschap, voor mens, plant en dier (Planet, People).
- Waterbalans, zowel droge als natte periodes kunnen opvangen (People, Planet, Profit).

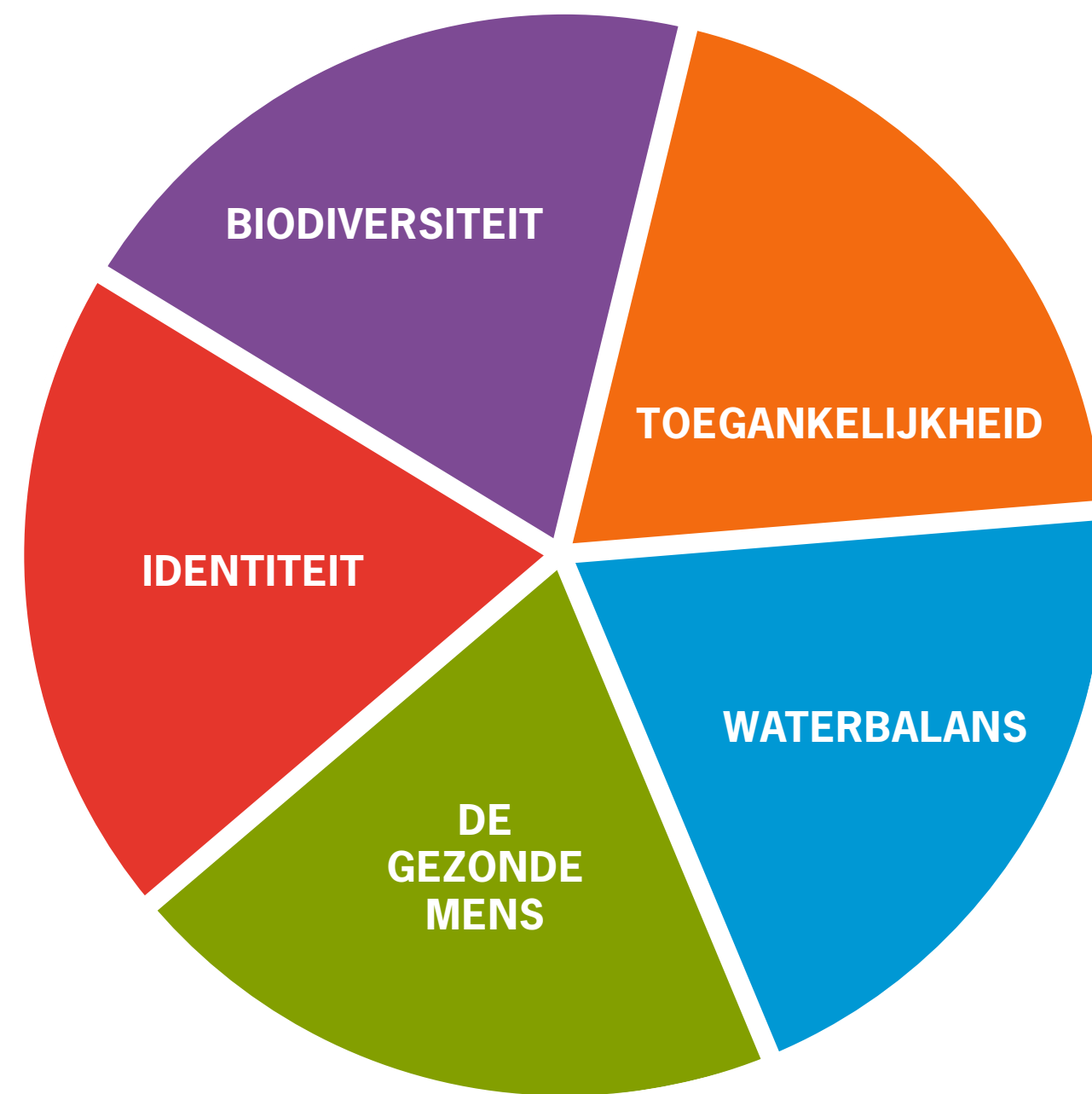
- ‘De Gezonde Mens’, groen en water dragen bij aan de mentale en fysieke gezondheid van mensen (People).
- Identiteit, de genius loci (de geest van een plek) is merkbaar en beleefbaar (People).

Een uitgebreidere definitie van deze vijf aspecten staat op de volgende pagina's, bij de uitleg van de ‘Schijf van vijf’.

Nieuw tool ‘Schijf van vijf’ voor waardecreatie in de provincie Utrecht

De aspecten die volgens de ambities van Groen Groeit Mee meegenomen moeten worden voor groen in nieuwe woongebieden, hebben we hieronder verbeeld in wat wij de ‘Schijf van vijf van de provincie Utrecht’ noemen. Dit is een eigen Utrechtse tool als hulpmiddel voor het ontwikkelen van groen met meervoudige waardecreatie in nieuwe woongebieden binnen de provincie Utrecht.

Het groen moet een antwoord geven op de aspecten van deze Schijf van vijf. Op de hiernavolgende pagina's volgt een toelichting op deze vijf aspecten. Tussen haakjes is aangeduid voor welke P's er direct waarde wordt gecreëerd bij het voldoen aan het desbetreffende criterium. Voor alle vijf aspecten geldt dat er waarde wordt gecreëerd op Public: de publieke taak van overheden.

Toelichting aspecten Schijf van vijf

Biodiversiteit, zowel veerkrachtige ecosystemen als soortenrijkdom (Planet)

De definitie van biodiversiteit¹ luidt als volgt: “De variabiliteit in organismen uit de gehele wereld, waaronder terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische verbanden waar ze deel van uitmaken; de diversiteit betreft de variatie binnen soorten (genen), tussen soorten en tussen ecosystemen.” Als eerste moet je waarborgen dat

¹ Geformuleerd tijdens de Verenigde Naties Conventie voor Biologische Diversiteit in 1992

ecosystemen kunnen ontstaan en contact kunnen maken met andere ecosystemen. Dat betekent groen en water ontwikkelen als systemen die van gebouw tot groen-blauwe structuren in het landschap doorlopen (de groene schakeltheorie) en ook samenhangen met groen- en waterstructuren van de aangrenzende wijk of dorp. Het groen wordt ingericht met een diversiteit aan soorten en variatie binnen de soorten.

Toegankelijkheid van voordeur tot landschap voor mens, plant en dier (Planet, People)

Als groen en water in de basis worden aangepakt, zoals hierboven, kunnen dieren en plantensoorten zich verplaatsen binnen de structuren; je bereikt een veerkrachtig systeem. Dan hoef je alleen nog de toegankelijkheid voor de mens te faciliteren in en naar de verschillende groenschakels. Toegankelijk maken voor iedereen betekent ook écht iedereen. Mindervaliden en kinderen kunnen bijvoorbeeld makkelijk en veilig het buurtgroen bereiken en ook mensen met een beperkt budget kunnen het landschap in.

Waterbalans, zowel droge als natte periodes kunnen opvangen (People, Planet, Profit)

Hier geldt: extremen kunnen opvangen voor mens, plant en dier. Dat betekent water bufferen in natte periodes, maar ook vasthouden voor

droge periodes. Denk naast 'droge voeten' ook aan 'de stad als spons'. Een aspect van 'De Gezonde Mens', die hier duidelijk bij hoort, is 'water voor verkoeling'. Voor zwemwater zal bij nieuwbouw een oplossing geschetst moeten worden. Essentieel is ook de ambitie van het Pact 'zichtbaar water'. Dat gaat hand-in-hand met natuurinclusieve woongebieden: hemelwater en sloten volgen hun weg op de oppervlakte en niet in buizen onder de grond. Het spreekt voor zich dat de waterkwaliteit voldoet aan de richtlijnen van de waterschappen.

De Gezonde Mens', groen en water dragen bij aan de mentale en fysieke gezondheid van mensen (People, Profit)

Naast een goede luchtkwaliteit is het inrichten voor spelen, sporten en laagdrempelige recreatie, zoals wandelen, voor de hand liggend. Maar ook stilteplekken zijn van groot belang voor de mentale gezondheid: plekken waar je je kan terugtrekken, die qua geluid stil zijn, of als rustig worden ervaren. De groene schakels moeten zodanig worden ingericht dat alle doelgroepen er gebruik van gaan maken en dat sociale interactie er als vanzelf gaat. Denk tenslotte ook aan het belang van gezond eten en drinken en of dat gefaciliteerd en gestimuleerd kan worden in het groen.

Identiteit, de genius loci, is merkbaar en beleefbaar (People)

'Genius loci' is Latijns voor 'de geest van de plek'. Hiermee bedoelen we het karakteristieke, de eigenheid en de sfeer van de plek. Die worden bepaald door verschillende factoren. Denk naast de fysieke context en verschijningsvorm van de locatie ook aan de historie, de lokale verhalen en de sociale context. De genius loci is leidraad voor de nieuwe identiteit van de plek en is merkbaar en beleefbaar in het groen.

Systematiek 'Groene schakels van voordeur tot landschap'

In het kader van vergeten benaderingen willen we 'De groene schakel theorie' weer nieuw leven inblazen. De groenschakel 'landschap' sluit naadloos aan op vijfhonderd vierkante meter 'regionaal groen'. De groene schakeltheorie werd in 2007 ontwikkeld in verband met het ontwerp onderzoek 'Betekenis voor mensen van Groen in Krachtwijken' (herstructureringswijken) door tlu landschapsarchitecten. De studie werd uitgevoerd voor de toenmalige Raad voor het landelijke gebied, die met het onderzoek in feite 'buiten de lijnen ging kleuren'. Ze keken naar de bestaande stad, maar wel in relatie tot het omringende landschap. Essentieel was:

- samenhang van groen en water;
 - robuuste en toekomstbestendige systemen voor water en ecologie.
- We zouden dat nu waarschijnlijk *'natuuri inclusief ontwerpen'* noemen. De betekenis van groen voor mensen werd daarnaast uitgelegd als:
- groen dat gebruikt wordt voor fietsen, lopen sporten en spelen; plus
 - groen dat als positief wordt ervaren; plus
 - groen dat ontmoeting en sociale cohesie stimuleert.

Geschakeld en ingericht op zijn gebruikers

Er werden vijf schakels van groen onderscheiden: 'voordeurgroen', 'buurtgroen', 'wijkgroen', 'raamwerkgroen' en 'landschap'. Om betekenis voor de mens te hebben, moet elke schakel van groen ingericht worden op een manier die aansluit bij zijn schaal en zijn gebruikers. Daarnaast moet elke groenschakel aan een andere verbonden zijn om enerzijds het land-

schap te kunnen bereiken vanuit je huis en om anderzijds watersystemen en ecologische verbindingen een doorlopende structuur te bieden van woning naar landschap.

Deze benadering biedt houvast voor de overkoepelende structuren van groen en water én voor de juiste volgorde van schaalniveaus van groen – de verschillende schakels – die belangrijk zijn voor het gebruik en de waardering van groen. De schematische weergave van 'Groene schakels van voordeur tot landschap' is te zien op de volgende pagina. In iedere schakel krijgen groen, water en bomen een plek.

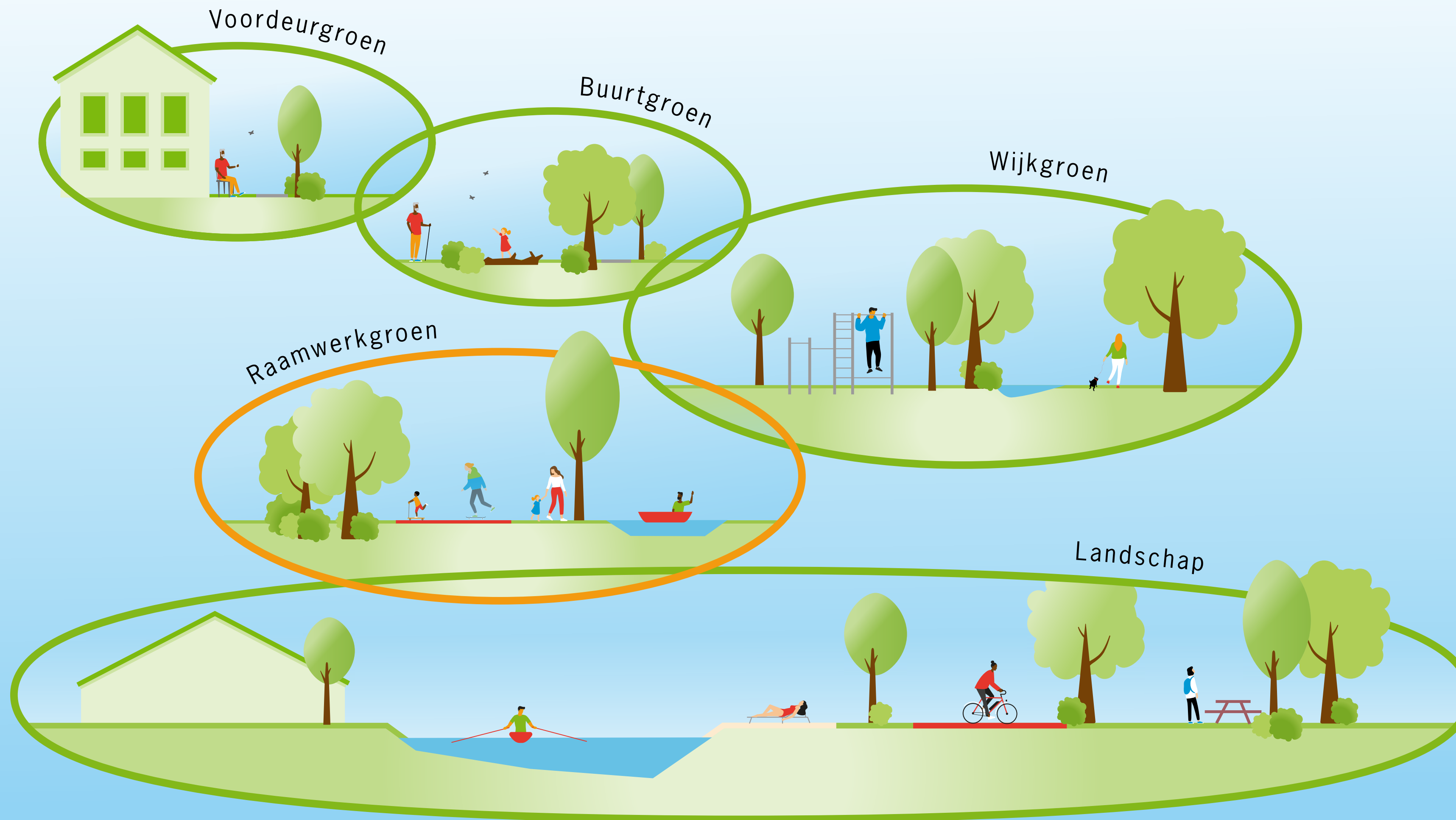
De benadering hebben we voor woongebieden anno nu aangevuld met 'hoogbouwgroen'. De schakel 'hoogbouwgroen' vervangt de schakel 'voordeurgroen' bij appartementencomplexen. Bij hoogbouw kan zowel het dak als de gevel betekenis krijgen als 'voordeurgroen' en binnentuinen als 'buurtgroen' of zelfs 'wijkgroen' die openbaar toegankelijk zijn en van enig formaat. Ook hiervoor geldt dezelfde aanpak: robuuste en toekomstbestendige systemen voor water en ecologie, die zijn ingericht op een manier die aansluit bij de schaal en de gebruikers.

In het beeldverhaal 'Praktijkvoorbeelden ter inspiratie' (pagina 27-32) hebben we toegelicht hoe de invulling van de groene schakels, op basis van de Schijf van vijf van de provincie Utrecht, geïnterpreteerd kan worden.

In de schakel 'hoogbouwgroen' bieden gevel, dak en binnentuin kans voor groen, water en bomen. Zowel 'voordeurgroen' als 'buurtgroen' kan binnen een appartementenblok opgelost worden.

Groene schakels van voordeur tot landschap – toekomstbestendige structuren van groen en water

Toegankelijkheid waarborgen

 Buurtgroen
op loopafstand voor iedereen
(max. 150 meter)

 Wijkgroen
op loopafstand
(max. 300 meter)

 Raamwerkgroen
om in te fietsen, varen, et cetera

 Landschap
bereikbaar voor iedereen
(binnen vijf kilometer)

DEEL 3

Stappenplan

- Groen Groeit Mee met betekenis van voordeur tot landschap

Groen Groeit Mee met betekenis van voordeur tot landschap

Als extra hulpmiddel geven we in dit hoofdstuk een handvat voor het participatietraject en een driestappenplan. Gemeenten kunnen op basis hiervan de eigen (juridische) criteria uitwerken voor groen, water en recreatie voor nieuwe woongebieden. Projectontwikkelaars en andere initiatiefnemers hebben hiermee een leidraad wanneer zij proactief plannen maken voor nieuwe woningbouwlocaties.

Stap 0 – Werk criteria uit in co-creatie

Om tijd en geld te besparen én om een kwalitatief hoogwaardig eindresultaat te bereiken, is het noodzakelijk om criteria voor een woongebied integraal uit te werken. Dat lukt alleen in co-creatie met betrokkenen en toekomstige stakeholders. Doordat uiteenlopende stakeholders in bezit zijn van ieder hun eigen kennis en expertise, kan er met minder plan-capaciteit gewerkt worden. Daarnaast: wanneer er een integer proces met een brede dwarsdoorsnede is doorlopen, leidt dat tot minder bezwaar en wordt het bestuurlijke besluitproces versneld. Maar vooral: je betreft als vanzelfsprekend de mensen en organisaties die geraakt worden én het succes gaan bepalen van de groene ambities voor het nieuwe woongebied. Om zinvolle, locatiegebonden criteria voor de aspecten binnen de Schijf van vijf uit te werken, is er input van veel disciplines van uiteenlopende organisaties nodig. Denk bijvoorbeeld aan de volgende disciplines en organisaties om input te vergaren voor de invulling van de Schijf van vijf in het nieuwe woongebied in kwestie:

- LTO en collectieven voor Agrarisch Natuurbeheer;
- andere particuliere grondeigenaren;
- bewoners en ondernemers van aangrenzende dorpen of wijken;
- bewoners en ondernemers in dorp of stad, die actief meewerken aan het stimuleren van de biodiversiteit, groen en gezondheid, groene mobiliteit, et cetera;
- de GGD van aangrenzende dorpen of wijken;
- experts op het gebied van gezondheid en groen;
- experts op het gebied van biodiversiteit (ecosystemen en inrichting) voor zowel groen als water;
- het waterschap;
- experts op het gebied van huidige en toekomstige recreatie.

Bovenstaande opsomming is niet volledig en niet iedereen hoeft bij elk nieuw woongebied betrokken te worden. Maar het plan, het ontwerp of de criteria voor het woongebied moeten wel uitgewerkt worden in samenspraak met een brede dwarsdoorsnede van belangen en doelgroepen. Pas dan kunnen de opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, natuur-inclusiviteit, gezondheid en welvaart opgelost worden.

Met de relevante partijen ga je ‘Stap 1 – Verken kansen en knelpunten met een brede blik’ van het voorgestelde stappenplan doorlopen. Zie het als een ‘snelkookpan’ proces. Het hoeft geen ellenlang traject te worden. De tijd die je in het proces steekt krijg je ruimschoots terug in kennis en input voor je plan, je ontwerp of de uitwerking van juridische criteria voor groen en water voor een nieuw woongebied.

Stap 1 – Verken kansen en knelpunten met een brede blik

In relatie tot de systematiek van ‘Groene schakels van voordeur tot landschap’ en de aspecten voor groen uit de Schijf van vijf van de provincie Utrecht, moet er in deze stap in ieder geval antwoord gegeven worden op de volgende vragen:

- In welk Utrechts landschap ga je bouwen?
 - Hulpmiddel 1) De door de regiopartners geformuleerde opgaven:
 - » [‘U16 Ruimtelijke opgave Groen & Landschap 2020–2040’](#);
 - » ‘Amersfoort Handelingsperspectief Buitengebied’ (in ontwikkeling);
 - » Regio Foodvalley (in ontwikkeling).
 - Hulpmiddel 2) Analyse van de kernkwaliteiten en ambitie van het desbetreffende [‘Utrechtse landschap’](#), vastgelegd in een ‘Gebiedskatern’ en een ‘Ambitiekaart’ van de provincie. Voor bijvoorbeeld de Waterlinies zijn ook [‘Uitgangspunten ontwikkeling en een Kanskaart’](#) uitgewerkt, die als extra hulpmiddel kunnen dienen.
- Welke verbindingen zijn er in en om de nieuwe woonwijk op het gebied van water, groen en toegankelijkheid?
Denk bijvoorbeeld aan ecologische verbindingen, boerensloten, cultuurhistorische waterlijnen en bebouwingslinten, bomenlanen en informele recreatieroutes.
- Welke problematieken spelen er in het gebied met betrekking tot de klimaatverandering?
- Welke problematieken spelen er op maatschappelijk vlak in aangrenzende dorpen, wijken of buurten?
- Welke kansen bieden nieuw groen en water voor de Schijf van vijf van de provincie Utrecht?

- Welke financieringsbronnen kunnen hiervoor aangeboord worden? Maak onderscheid tussen lange termijn (toekomstige kansen niet frustreren) en korte termijn of ‘laaghangend fruit’ (nu realiseren).

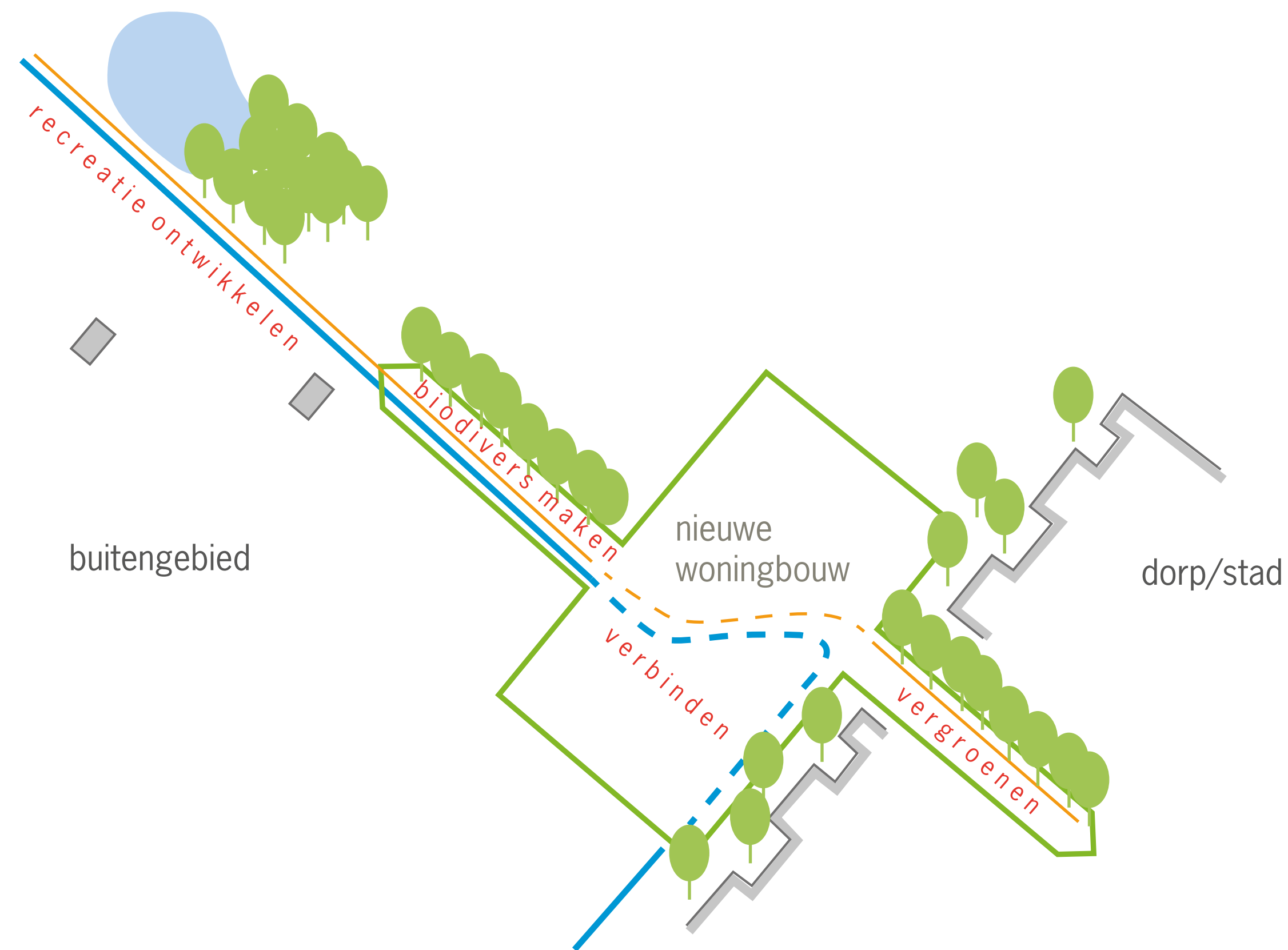
Stap 2 – Formuleer ambities op basis van ontwerp onderzoek

- Formuleer de ambities op basis van bovenstaande antwoorden. Welke in beeld gekomen problematieken kunnen groen en water in en om de nieuwe woonwijk oplossen of mede oplossen? Formuleer die potentie.
- Voer ontwerp onderzoek uit voor een groen-blauw-oranje raamwerk op basis van groene schakels van gebouw tot en met landschap. Er worden dan typisch kansrijke groenstructuren (groen), waterstructuren (blauw) en fiets- en wandelstructuren (oranje) ingetekend op basis van de bestaande situatie in en om de nieuwe woonwijk. Bomen zijn een cruciaal onderdeel van groen die van meet af aan meegenomen moeten worden. Ze bieden waarde op tal van aspecten, zoals biodiversiteit, CO2 opvang, schaduwplekken, identiteit en beleving en ervaren van rust. Plus: hoe duurzamer er gebouwd moet worden, hoe meer kabels en leidingen er onder de grond komen te liggen en hoe belangrijker het is om in een vroeg stadium plek voor boomwortels te waarborgen.
In eerste instantie wordt het groen-blauw-oranje raamwerk los van de grenzen van het nieuwe woongebied ingetekend om a) toekomstige kansen niet te frustreren en b) de invulling van vijfhonderd vierkante meter regionaal groen per woning te onderzoeken.
- Formuleer op basis van het groen-blauw-oranje raamwerk de visie en de wenselijke identiteit voor de nieuwe woonwijk. Zie dit raamwerk letterlijk als ‘ontwerp onderzoek’, dus als een test van je ambities en niet als een eindontwerp.

Stap 3 – Formuleer specifieke criteria voor groen en water

- De hoeveelheid groen, water en bomen:
 - groen is oppervlakte (waarbij je bepaalt of horizontaal groen mag meetellen);
 - water is oppervlakte en/of volume (waarbij je in samenspraak met het waterschap bepaalt hoeveel het waterpeil mag fluctueren).
- Samenhang naar buiten toe, met het aangrenzend landschap.
- Samenhang naar binnen toe, met bestaande dorpen, wijken en buurten.
- Specificatie van de Schijf van vijf, dat wil zeggen criteria uitwerken met betrekking tot de vijf aspecten voor groen in het nieuwe woongebied. Wat, waar en hoeveel? Houd steeds voor ogen dat al het groen een antwoord moet geven op alle vijf aspecten. Of het nu over een sportveld, een A-watergang of de berm van een fietspad gaat:

- Biodiversiteit, zowel veerkrachtige ecosystemen als soortenrijkdom
- Toegankelijkheid van voordeur tot landschap, voor mens, plant en dier
- Waterbalans, zowel droge als natte periodes kunnen opvangen
- 'De Gezonde Mens', groen en water dragen bij aan de mentale en fysieke gezondheid van mensen
- Identiteit, de genius loci is merkbaar en beleefbaar

Schematische weergave van de aanpak van het ontwikkelen van groen in verband met nieuwe uitleglocaties.

Recreatie (regionaal groen)

Biodivers maken (regionaal groen)

Verbinden (binnen de plangrens)

Vergroenen (bestaand groen)

TEN SLOTTE

- Financieringsstrategie
- Toelichting praktijkvoorbeelden

Bekostigings- en financieringsstrategie

Om de bekostiging en financiering van een ontwikkeling rond te krijgen, moeten een aantal stappen doorlopen worden.

Stap A. Formuleer een voldoende concrete projectdefinitie

Stap B. Identificeer de baten en baathebbers

Stap C. Identificeer de bronnen voor bekostiging en financiering

Stap D. Stel de definitieve businesscase en het financieel arrangement vast

Stap A. Formuleer een voldoende concrete projectdefinitie

Alleen met duidelijk omschreven projectkaders kunnen bekostiging en financiering concreet worden gemaakt. De kosten en opbrengsten van het (deel-)project zullen samenhangen met de aard van de locatie (grondwaarde, ruimte voor groen binnen plangebied), het type huizen (bijvoorbeeld het percentage sociale woningbouw) en het tempo van de ontwikkeling (wanneer zijn er opbrengsten te verwachten). Een businesscase moet duidelijk maken waar de ruimte en uitdagingen zitten om het project met voldoende groene kwaliteit te ontwikkelen.

Stap B. Identificeer de baten en baathebbers

De identificatie van de baten en baathebbers is cruciaal om richting te kunnen geven aan stap C. In deze handreiking zijn de baten omschreven in de Schijf van vijf van de provincie Utrecht. Ze moeten aan de hand van de projectdefinitie verder gespecificeerd worden, en waar mogelijk gekwantificeerd. Vervolgens kun je baten koppelen aan een of meerdere partijen die baat hebben bij specifieke ontwikkelingen.

Baathebbers zijn altijd de ontwikkelaar, (toekomstige) bewoners en betrokken (lokale) overheden. Maar afhankelijk van het project kan het ook gaan om bedrijventerreinen, waterschappen, het Rijk, de recreatie-ondernemer of energieprojecten.

Stap C. Identificeer de bronnen voor bekostiging en financiering

De Groen Groeit Mee opgave kan worden bekostigd en gefinancierd door een mix van:

- EU subsidies
- Nationale subsidies
- Regionale cofinanciering (provincie, gemeenten)
- Investeringsruimte vanuit (overige) publieke en private baathebbers

De investeringsruimte vanuit overige baathebbers zal projectspecifiek zijn. Denk bij de publieke kant aan uitvoerende organisaties zoals Rijkswaterstaat en waterschappen. Aan private kant gaat het onder andere om ontwikkelaars van woningbouwlocaties, natuurontwikkelaars, recreatieondernemers, energieondernemers, agrariërs en (bewoners van) bedrijventerreinen.

Ontwikkelingen die vallen onder reguliere publieke taken (waterkering, fietsverbindingen voor woon/werk, afwatering) worden uit reguliere begrotingen opgebracht.

Stap D. Stel de definitieve businesscase en het financieel arrangement vast

De laatste stap is het vaststellen van de definitieve businesscase met het totaal aan financiële afspraken. Hoe dit eruit ziet, is niet in algemene zin te omschrijven. Projecten vallen uiteen in deelprojecten waarvan sommige weer intern (bijvoorbeeld bij een waterschap of Rijkswaterstaat) worden uitgezet. Ook plannen kunnen door elkaar lopen. Wel is het bij gebiedsgericht werken cruciaal dat er regie blijft zijn op het overkoepelende verhaal: het wildviaduct moet verbonden zijn aan voor fauna toegankelijke percelen, recreatief groen moet toegankelijk zijn vanuit de (nieuwe) wijken.

De bekostigings- en financieringsstrategie van Groen Groeit Mee biedt concrete handvatten voor alle hierboven genoemde stappen.

Toelichting praktijkvoorbeelden ter inspiratie

Op de volgende pagina's staat een selectie van voorbeelden van waardevol groen dat multifunctioneel is, van groen dat in de lijn ligt met de tool van de groene schakel theorie of van groen dat aan de Schijf van vijf van de provincie Utrecht voldoet. Samen geven de voorbeelden de integraliteit van de 'Handreiking Nieuwe Woongebieden – betekenis van groen van voordeur tot landschap' weer. In de meeste gevallen zijn er kansen/aandachtspunten genoemd die in de volgende realisaties van woongebieden meegenomen zouden moeten worden.

Er bestaan misschien wel voorbeelden van natuurinclusieve en klimaat-adaptieve woongebieden, maar er bestaan weinig voorbeelden van woongebieden die erin geslaagd zijn om het bestaande dorp of de bestaande wijk een impuls te geven en met het buitengebied te verbinden door de komst van het nieuwe woongebied. Of die een antwoord geven op de Schijf van vijf van de provincie Utrecht in elke realisatie van nieuw groen. Die insteek gaan we met de betrokkenen uitvinden: ondertekenaars van het Groen Groeit Mee Pact, de betrokkenen bij het uitwerken van criteria voor nieuwe woongebieden, grondeigenaren, projectontwikkelaars, woningbouwers, ontwerpers en (groen)beheerders.

BEELDVERHAAL

Praktijkvoorbeelden ter inspiratie

‘Buurtgroen’ met verblijf, spelen en bomen direct vanuit de woning bereikbaar, geen autoverkeer. Functioneert als ‘voordeurgroen’ en als wadi richting sloot. Waterzuivering door middel van bodempassage. **Kans:** gevarieerde beplanting toevoegen.

‘Natuurlijke begraafplaats’ in een bos. **Kans/aandachtspunt:** voorziet in een behoefte, geen extra groen nodig/ zonerings bos belangrijk in verband met rust

Natuurontwikkeling, waterbuffering, recreatie en eigen identiteit gaan hand-in-hand op de Vechtplassen. **Kans/aandachtspunt:** toegankelijk maken voor meerdere doelgroepen, gemotoriseerde recreatievaart beperken, uitwijkmogelijkheid bieden.

Doorlopende structuren van water en groen, het woongebouw staat direct in het water; ruimtebesparend en verhoogt de vastgoedwaarde. **Kansen/aandachtspunten:** bewoners hebben voor de vergroening gepleit; bermen en oever waren eerst stenig en op een paar plekken zijn er duikers in plaats van bruggen, waardoor het totale watersysteem van Leidsche Rijn moeilijk voor waterrecreatie te gebruiken is.

Breed recreatielint dat langs alle groene en cultuurhistorische plekken van Leidsche Rijn loopt (Maximapark, Castellum, fruitboomgaarden, oude bomen, sportvelden). Loopt vaak langs sloten, de berm functioneert als wadi en heeft extensief maaibeheer. **Kansen/aandachtspunten:** Bewoners hebben ervoor gepleit om alle oude bomen te laten staan ook de als 'niet-waardevol' bestempelde. De nieuwe bomen zijn platanen, die doen niets voor de biodiversiteit.

Recreatiepad, rustplekken, waterberging en bos gecombineerd in Gladsaxe. Unieke identiteit als eerste 'Watergeleidepad' (Vandledningssti) van Denemarken.

Waterberging, bos, spelen en recreatiepaden. Gagelbos, Utrecht.
Kans/aandachtspunt: de rondweg is een barrière om er te komen. Voor welke doelgroepen is het aangelegd en komen die hier wel?

Waterberging, zwemplas, speelplek (niet op de foto). Bereikbaar voor iedereen door de lange brug. Privésteigers van de woningen erlangs verhoogt de vastgoedwaarde. Rietplas, Houten.

Buurtgroen met spelen, moestuin en verblijf. Functioneert als voordeurgroen, loopt tot aan de gevels van de woningen. Stimuleert de sociale cohesie en gezond eten. **Kans/aandachtspunt:** slaat alleen aan bij bepaalde doelgroepen die intensief tuinieren aan kunnen en willen.

Woningbouw als trigger voor bosontwikkeling met bomenkap voor de groei van heide en aanplant van nieuwe boomsoorten. Natuur als basis voor de woonwijk, niet als 'toevoeging'. Kerckebosch, Zeist. **Kans/aandachtspunt:** specialistische kennis eisen ten behoeve van verplanten, beschermen en faciliteren van bomen.

Kas op elk dak en in elke binnentuin van appartementencomplexen. Stimuleert sociale cohesie, eetbaar groen en biodiversiteit. Functioneert als voordeurgroen en buurtgroen geeft een eigen identiteit aan het gebied dat verwijst naar de voormalige groentemarkt. Grønttorvet, Copenhagen. **Kans/aandachtspunt:** succesfactor is hier, dat de omwonenden zelf hun kas inrichten (de een als 'wintertuin', de ander als groentekas).

Fietspaden op een tweede maaiveld in het bos, België. 'Beleefbaar landschap', unieke identiteit. Geen bomenkap nodig voor recreatiepaden, opvang van CO2 neemt niet af.

Boerensloten met natuurbeheer ('levendige boerensloten'). **Kans/aandachtspunt:** recreatiepad aanleggen. Natuurbeheer stimuleren door er een verdienmodel van te maken voor de beheerder. Zou ook kunnen gelden voor paden die voor recreatie gebruikt kunnen worden.

Boerenweggetje als onderdeel van netwerk van recreatiepaden, ecologisch bermbeheer. **Kans/aandachtspunt:** structureel beheer van weg en berm waarborgen. Waterkwaliteit verbeteren.

Speeltuin met asfaltveld en standaard toestellen heringericht tot 'Wijk tuin'. Sociale cohesie stimuleren én ecologische stapsteen naar groenstructuur op hoger schaalniveau. Biodiversiteit verhoogd met beplanting voor vogels en insecten, fruitbomen, vaste planten, 'asfaltveld' is nu 'asfalt-speelcircuit' met grote uitsparingen voor groen. **Kans/aandachtspunt:** Grondbalans is 0 door aanleg speelheuvel, CO2- en kostenbesparend.

Tuinen van boerderijen zorgen voor identiteit, een 'beleefbaar landschap', biodiversiteit en dragen vaak bij aan een goede waterbalans met opslag en afvoer. Rijnenburg, Utrecht. **Kans/aandachtspunt:** het groenbeheer waarborgen wanneer de boer dat zelf niet (meer) kan, bedenk dat privéerven ook vol gelegd kunnen worden met tegels en dat wilgen gekapt kunnen worden om niet meer te hoeven knotten.

De Bomenrêche, City Nieuwegein. Opkweek van bomen ten behoeve van toekomstige laan in de nieuwe binnenstad. Mix van bomen stimuleert de biodiversiteit, de tijdelijke situatie tegenover bestaande woningen wordt vergroend. Bespaart veel CO2 en geld om bomen ter plekke groot te laten groeien in plaats van te zijner tijd bomen van formaat te transporteren. **Kans/aandachtspunt:** goed beschermen en financiële afspraken maken met de partijen van de bouw om beschadiging te voorkomen.

Paddenpoel en speelaanleiding in één natuurlijke inrichting met grondwater en overstort in plaats van 'betonschelp'. Natuurinclusief, bespaart CO2 en geld. Klimaatadaptief en natuurinclusief park als onderdeel van overkoepelende structuren van groen en water. Toegankelijke halfverhardingspaden voor mindervaliden. Parc de Triomphe, Parijsch, Culemborg.

'Voordeurgroen' stimuleren door tuinen op te leveren met een beukenhaag plus een boom. Tuinwijk, Leidsche Rijn. Onderhoud van substantieel 'straatgroen' door particulieren, eigen identiteit aan de wijk. **Kans/aandachtspunt:** de projectontwikkelaar heeft de eerste drie jaar het groenonderhoud voor zijn rekening genomen (criteria van de gemeente). Alleen dán slaagt het, want pas dan zien de bewoners hoe mooi een beukenhaag is en laten ze hem staan. Experiment met aanplant zonder onderhoud is elders mislukt.

Vergroening van bestaande straten met gevarieerde beplanting verhoogt de biodiversiteit, geeft meer woonplezier en draagt bij aan de identiteit van buurt en dorp. Odijk. **Kans/aandachtspunt:** verbinden met gevarieerd groen buiten het dorp, als onderdeel van een groen ecosysteem.

Hemelwater zichtbaar afvoeren, werkt bovendien verkeersremmend. Parkeren op grastegels gaat hittestress tegen. Woningen opleveren met beukenhaag geeft identiteit (Putten). **Kans/aandachtspunt:** Gevarieerde beplanting en mogelijk speelaanleidingen toevoegen in de middenberm. Oversteekplekken die toegankelijk zijn voor mindervaliden.

Bronvermeldingen beeldmateriaal

Omslag: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 2: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 3: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 4: wUrck architectuur stedenbouw landschap BV,
fotograaf Jan de Vries
Pagina 6: boven: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie,
onder: Natuurmonumenten
Pagina 7: tlu landschapsarchitecten
Pagina 8: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 9: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 10: Duurzaamdoor
Pagina 11: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 12: AM Landskab
Pagina 13: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 14: AM Landskab
Pagina 15: AM Landskab
Pagina 16: AM Landskab in opdracht van provincie Utrecht
Pagina 17: AM Landskab
Pagina 18: AM Landskab in opdracht van provincie Utrecht
Pagina 19: AM Landskab in opdracht van provincie Utrecht
Pagina 20: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 21: wUrck architectuur stedenbouw landschap BV,
fotograaf Jan de Vries
Pagina 22: AM Landskab

Pagina 23: foto 1: Staatsbosbeheer
foto 2: Collectieven voor Agrarisch Natuurbeheer,
foto 3: AM Landskab,
foto 4: Onno James
Pagina 26: Provincie Utrecht/Huisinga Fotografie
Pagina 28: linksboven: AM Landskab,
midden boven: Aanpak Oostelijke Vechtplassen,
rechtsboven: Staatsbosbeheer,
linksonder: begraven-in-de-natuur.nl,
rechtsonder: AM Landskab
Pagina 29: linksboven: AM Landskab
midden en rechtsboven: Bylyd,
linksonder: Staatsbosbeheer,
midden onder: gemeente Houten,
rechtsonder: Provincie Utrecht
Pagina 30: linksboven: Duurzaamdoor,
midden en rechtsboven: wUrck architectuur stedenbouw
landschap BV/Jan de Vries,
linksonder: Boeiend België,
midden en rechtsonder: groenttorvet.dk en AM Landskab
Pagina 31: linksboven: Collectieven voor Agrarisch Natuurbeheer,
midden en rechtsboven: AM Landskab,
linksonder: Provincie Utrecht/Eelco Hofstra,
midden rechts: AM Landskab,
rechtsonder: AM Landskab

Pagina 32: linksboven: AM Landskab,
midden boven: AM Landskab,
rechtsboven: AM Landskab,
linksonder: Onno James,
rechtsonder: Nanda Sluijsman

Colofon

AM Landskab in opdracht van provincie
Utrecht

Juli 2023

Meer weten over Groen Groeit Mee:
www.groengroeitmee.nl

Vragen of opmerkingen over de
Handreiking Nieuwe Woongebieden:
info@groengroeitmee.nl